

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Proměny koncepce ušlechtilého divocha v kontextu
filosofického myšlení 16. -18. století**

Kristýna Böerová

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní obor Filosofie

Bakalářská práce

**Proměny koncepce ušlechtilého divocha v kontextu
filosofického myšlení 16. -18. století**

Kristýna Böerová

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Černá, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Mé poděkování patří PhDr. Janě Černé, PhD. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Pojetí a charakteristika ušlechtilého divocha.....	7
2.1. Ideové kořeny.....	9
2.1.1. Objev Nového světa.....	10
3. Proměny koncepce ušlechtilého divocha a její vliv na filosofické myšlení.....	12
3.1. Počátek tradice a období rané renesance.....	12
3.2. Ušlechtilý divoch v době železné.....	14
3.2.1.1. Jezuitská redukce a křesťanská utopie.....	15
3.3. 18. století a konec utopistické tradice.....	17
4. Indiánská kultura.....	19
5. Jean Jacques Rousseau.....	23
5.1. Rousseauova filozofie.....	24
5.2. Rousseauovo pojetí ušlechtilého divocha.....	26
5.3. Hypotéza přirozeného stavu.....	28
5.4. Společenská smlouva.....	29
5.5. Filozofie Voltaira a Rousseaua.....	30
6. Závěr.....	31
7. Seznam použité literatury.....	32
8. Cizojazyčné resumé.....	34

1. Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá koncepcí ušlechtilého divocha, jejím vznikem a proměnám, které byly způsobeny odlišným přístupem myšlení v dějinách lidstva, a to konkrétně v 16. až 18. století. Cílem mé bakalářské práce je poukázat na vliv, který měl objev Nového světa na západní civilizaci, filozofy a literaturu 16. – 18. století, a zároveň představit a analyzovat nejznámější koncepce ušlechtilého divocha v diachronní perspektivě. V druhé kapitole se budu zabývat vymezením pojmu ušlechtilý divoch a jeho obecně přijímanou charakteristikou. Dále budou zkoumány idejové kořeny této koncepce a její vliv na pozdější autory a období (Las Casas – *O zemích Indijských*, Michel de Montaigne – *Eseje*). Ve třetí kapitole bude nastíněn proces proměn nazírání na koncepci ušlechtilého divocha a zrod nového literárního filozofického směru – utopie (Thomas More – *Utopie*). Čtvrtá kapitola je věnována původním obyvatelům Ameriky a jejich způsobu života, který byl dochován skrze svědectví a zápisky, které byly pořízeny objeviteli (Kryštof Kolumbus), knězi (Bartolome de Las Casas) anebo misionáři (Jean de Léry). Pátá kapitola se bude věnovat nejznámějšímu představiteli koncepce ušlechtilého divocha Jeanu Jacquesovi Rousseauovi, jeho filozofii a přínosu pro filozofii, kde budu konkrétně čerpat z děl *O Společenské smlouvě* a *Rozprava o původu nerovnosti mezi lidmi*.

Spolu s ušlechtilým divochem bude zkoumána idea „zlatého věku lidstva“ a „přirozeného stavu“, které s tímto tématem úzce souvisejí. Právě lidská touha po znovuobjevení pozemského ráje a opětovného nastolení zlatého věku byla jednou z mnoha důvodů, které vedly zámořské objevitele k tomu, aby se vůbec na tak dlouhou cestu vydávali. S objevem Ameriky a přilehlých ostrovů se zrodila koncepce o primitivním člověku, který nebyl dosud poznamenaný vlivy západní civilizace a kterému se z nějakého důvodu podařilo setrvat v přirozeném stavu a který byl glorifikován především spisovateli 18. století (například J. J. Rousseau).

Ušlechtilý divoch se stal vzorem ctnosti a morálky mnohých autorů a stejně tak se stal i symbolem revoluce. Pojetí tohoto konceptu se měnilo a rozvíjelo spolu s dobou a přesvědčením, které bylo pro danou dobu charakteristické. Odkaz ušlechtilého divocha dal vzniknout mnohým, nejen filozofickým, dílům, ale i novému způsobu myšlení a v mnohých podnítil patriotismus. Koncept ušlechtilého divocha byl a bude i nadále neoddelitelným od problematiky svobody a svobodného jednání.

2. Pojetí a charakteristika ušlechtilého divocha

Pojem ušlechtilý divoch označuje koncept idealizovaných domněnek o povaze domorodého člověka, který ještě nebyl postižen vlivy západní civilizace, žije v souladu s přírodou a řídí se přirozenými zákony. Nezná význam slova lež, dobro, zlo ani závist. Jeho život spočívá v zabezpečení své vlastní existence a jeho žádost nepřekračuje hranice jeho základních potřeb. Tento koncept byl dominantním prvkem filosofické literatury zejména v 16. až 18. století. Mýtus o ušlechtilém divochu a přístupu k němu byl v dějinách doprovázen dalším mýtem – mýtem o zlatém věku lidstva. Tento zlatý věk označuje období života lidí, kteří žili v naprosté svobodě a bez výjimky si byli rovni. Období antiky se zajímalo o zlatý věk lidstva, středověk filosofoval o pozemském ráji. I když se název a měnil, původní koncept zůstával stejný.¹

Myšlenka zlatého věku byla obohacena a rozvedena zvláště po objevu Nového světa – Severní a Jižní Ameriky, a jeho obyvatel. Tento objev mimo jiné zapříčil vznik koncepce ušlechtilého divocha. Zámořské výpravy byly z části motivovány touhou po nalezení pozemského ráje, ze kterého jsme byli podle Bible vykázáni pro svůj prvotní hřích. Tato představa a touha po znovunalezení tohoto ráje mohla za jistou idealizaci chování amerických Indiánů a proto v nich většina filosofů 17. a 18. století viděla vzor ctnosti a bytosti, které v sobě uchovávali něco z rajskeho stavu. Přesvědčení o morální nadřazenosti primitivního divocha oproti člověku civilizovanému, se rozšířila a ovlivnila evropské myšlení konce 17. a 18. století (avšak Las Casas si jejich morální nadřazenost uvědomil již v 15. století).² Možným dalším důvodem tohoto přesvědčení byla zpráva o dlouhověkosti Indiánů, kterým bylo připisováno až 120 let života.³ Klima, které jim poskytovalo tamní podnebí, bylo mírné a vhodné pro život. Poskytovalo tak i velice dobré podmínky pro růst nejrůznějších rostlin. Nově objevené země a ostrovy oplývaly novými květinami, plody a zvířaty, pro conquistadory⁴ doposud neznámými, a proto byli mnozí přesvědčeni, že nemůžou být od pozemského ráje daleko. Jejich touha po objevu ráje byla ale brzy vystřídána představou o rychle nabytém bohatství, a tak byly země drancovány pro drahé kovy a kameny a obyvatelstvo této země bylo vražděno nebo zotročováno. Tato situace byla mimo jiné způsobena neorganizovaností dobyvatelů a nedostatečným dohledem. Jednání dobyvatelů bylo sice omezováno instrukcemi španělského krále, ale situace

¹Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 131.

²Dorothy Rounds. *The Myth of The Noble Savage*, str. 65-66.

³Jean Delumeau, *Dějiny ráje, zahrada rozkoše*, str. 122.

⁴ Poznámka: Conquistador je osoba, která pod záštitou španělského krále objevuje a zabírá nově objevená území a rozšiřuje křesťanskou víru.

neumožňovala dostatečný dozor nad plnění těchto nařízení.⁵ Španělská conquista byla ale také podporována, a to konkrétně papežem Alexandrem VI., který Španělsku přiznal práva na připojení nově objevených území a přilehlých ostrovů.⁶ Podle Montaigne došlo k objevu nových zemí příliš pozdě, protože tehdejší společnost byla už natolik zkažená a zkorumpovaná, že nedokázala ocenit jednoduchost a krásu indiánského života a nedokázala si z toho vzít poučení.⁷

Termín „ušlechtilý divoch“ je zejména spojován s filosofem 18. století, Jeanem Jacquesem Rousseauem. Ten využil významu divocha ve svém hypoteticky zkonstruovaném vývoji lidské společnosti, který měl počáteční bod v přirozeném stavu, a který představil ve svém spisu *Rozprava o původu nerovnosti mezi lidmi*. Ušlechtilý divoch zde měl reprezentovat přírodní řád a poukázat na markantní rozdíly, které jsou mezi ním a dnešním civilizovaným člověkem. Rousseau rozlišuje mezi čistým přirozeným stavem, kde neexistuje komunikace ani vztahy (je podobný spíše animálnímu stavu) a relativním přirozeným stavem, kde už existují základní lidské vazby, ale ještě neexistuje dělba práce. Tento stav je Rousseauem popisován právě jako „zlatý věk lidstva“, jenž lidé opustili jen špatnou náhodou, která byla způsobena dělbou práce a vznikem soukromého vlastnictví. Rousseauův zlatý věk má analogické prvky se společností, ve které žili Američtí Indiáni, a vlastnosti ušlechtilého divocha v mnohém splývají s jejich návyky.

Tento koncept dal mimo jiné vzniknout i mnohým teoriím a hypotetickým náčrtům ideální společnosti, takzvaným utopistickým koncepcím. Tradici toho druhu literatury započal filozof a spisovatel Thomas More⁸.

Spojení „ušlechtilý divoch“ se v literatuře poprvé objevil v roce 1672 ve hře *Dobytí Granady*, kterou napsal John Dryden.⁹

⁵ Jana Černá, *Španělsko a Nový svět v době vlády Habsburků*, str. 22-24.

⁶ Jana Černá, *Španělsko a Nový svět v době vlády Habsburků*, str. 21.

⁷ Michel de Montaigne, *Eseje*, str. 280.

⁸ Quentin Skinner, *The Cambridge History of Renaissance Philosophy*, str. 827.

⁹ Dorothy Rounds. *The Myth of the Noble Savage*, str. 65.

2.1. Ideové kořeny

Představa divocha je známá již od dob Antiky, jak se můžeme přesvědčit z různých historických zdrojů. Označení „divoch“ bylo zavedeno až po objevení Nového světa, pro pojmenování tamějších obyvatel – Indiánů. Do té doby v evropské kultuře převládalo označení „barbar“. Římané nazývali barbaram každého, kdo nemluvil jejich řečí a žil vně jejich země. Svou hanlivou definici tento výraz nabil až v období řecko-perských válek. Koncept barbara se promítl i do nahlížení na problematiku divocha, jeho charakteristika vycházela z vlastností, které byly příznačné právě pro barbarovo chování.

Renesance přejala z filozofické tradice scholastiky ideu o ztraceném ráji, ze kterého jsme na počátku světa byli vykázáni Bohem.¹⁰ Tato snaha o znovunalezení ráje na zemi se promítla do dvou mýtů, které sehrály určitou roli až do období 19. století.¹¹ Prvním mýtem byla ideální společnost, ve které by mohl člověk žít svobodně a rovnoprávně s dalšími lidmi a která by byla spravedlivě a dobře řízena. Druhým pak byla snaha a otázka po ideálním občanu, který by se řídil mravním kodexem a zároveň ho ctěl. Objevení Nového světa tak dávalo tomuto přesvědčení určitou naději, a právě proto byl koncept ušlechtilého divocha tak silně idealizován tehdejší společností. Tento objev vyústil ve snahu filozofických autorů popsat a teoreticky zkonstruovat ideální stát, který by nepřebíral ničeho z práva dosavadního a stavěl by na úplně nových základech. Všechny utopistické teorie o ideálním státě předpokládají, že obyvatelé jejich státu budou bez výhrad ctít uložená nařízení a svou zemi. Dalším společným jmenovatelem je ve většině utopií absence soukromého vlastnictví, které se už v 16. století nazývalo zdrojem společenského zla.¹² Tyto utopie měly společné rysy se společností, ve které žili Američtí Indiáni.

¹⁰Stelio Cro. *The Noble Savage*, str. 4.

¹¹Poznámka: Následky vlivu toho mýtu se promítly i do objevu australských Aboriginců. Viz: *The myth of the Noble Savage* [online], poslední aktualizace 1. 3. 2017 [cit. 1. 3. 2017], Explainer. Dostupné z <http://theconversation.com/explainer-the-myth-of-the-noble-savage-55316>.

¹²Stelio Cro. *The Noble Savage*, str. 23.

2.1.1. Objev Nového světa

Zámořské plavby, které se uskutečňovaly v rozmezí 14. – 16. století, byly motivovány nejen touhou po znovunalezení ráje na zemi, ale i touhou po rozšiřování území a křesťanství.¹³ Ale hlavním Kolumbovým důvodem pro realizaci této objevné výpravy byla jeho touha po obnově křížových výprav¹⁴. Mnoho misionářů, kněžích a mořeplavců se účastnilo těchto plaveb a bylo sto poskytnout více či méně pravdivé informace o těchto zemích a lidech je obývajících.¹⁵ V mnoha lidech nově objevená krajina probouzela pocit, že konečně dosáhli ráje. Mezi těmito lidmi byl například i sám Kryštof Kolumbus nebo Amerigo Vespucci.¹⁶ Objev nového světa rozšířil lidské představy a přinesl nové poznatky a zároveň poukázal na nedostatečnost dosavadního lidského poznání, a tak bylo mnoho tradičně přijímaných textů zavrženo.¹⁷

Prvním svědectvím o charakteru zámořských obyvatel byl *Kolumbův deník*.¹⁸ Jeho záznamy se ale veskrze omezují na fyzický vzhled divochů. Nejvíce fascinující pro něj bylo zjištění, že domorodci postrádají oblečení. Tuto absenci šatstva si neadekvátně asocioval s absencí jakékoli kultury, a proto je Kolumbův výklad velice povrchní a neodpovídající.¹⁹ Po čase stráveném mezi divochy nabyt Kolumbus dojmu, že se jedná o ty nejvstřícnější a nejvelkorysejší bytosti, které za svého života poznal, a právě tato slova přispěla ke stvoření mýtu o ušlechtilém divochu.²⁰ Pozdější svědectví o chování Indijců²¹ poskytl například otec Bartolome de Las Casas ve svém díle *O zemi indijských pustošení a vyliďňování zpráva nejstručnější*, Peter Martyr v *De Orbe Novo* anebo Michel de Montaigne ve svých *Esejích*.

Když došlo k tomuto velkému objevu a Evropa se dozvěděla, že na této zemi žijí divoši, každý na ně a jejich kulturu pohlížel jinak. Kde jeden nahlížel na Indiány jako na ušlechtilé divochy a vzor morálky (pod vlivem mýtu o ztraceném ráji), jiný je viděl jako necivilizované barbary bez zvyků, náboženství a kultury.²² V rozmezí let 1492 – 1559 se sen o ideální

¹³Jean Delumeau. *Dějiny ráje, zahrada rozkoše*, str. 118.

¹⁴Tzvetan Todorov, *Dobytí Ameriky*, str. 21.

¹⁵Známým se stal například padělek listu, původně sepsaným Amerigem Vespuccim, který nesl název *Mundus Novus* – Nový svět. Ten v superlativech popisoval nádheru tamější krajiny a zdejších obyvatel.

¹⁶Jean Delumeau. *Dějiny ráje, zahrada rozkoše*, str. 119.

¹⁷Jana Černá, *Dál a dál za Herkulovy sloupy*, str. 13-14.

¹⁸Jana Černá, *Dál a dál za Herkulovy sloupy*, str. 96.

¹⁹Tzvetan Todorov, *Dobytí Ameriky*, str. 45-46.

²⁰Tzvetan Todorov, *Dobytí Ameriky*, str. 50.

²¹Poznámka:Kolumbus byl až do své smrti přesvědčen o tom, že dorazil do Indie – odtud pochází označení Indijec, které přetrvalo v nepatrně transformované podobě do dnes.

²²Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 4.

křesťanské²³ společnosti rozplynul a nově objevené země začaly být pustošeny conquistadory, kteří byli poháněni vizí o velkém a rychle nabytém bohatství. Svědectví o nelidských činech prováděných na mírumilovných²⁴ a lehce ovladatelných Indiicích jsou mimo jiné popsána v knize Las Casase *O zemích indijských*. Dobyvatelé pustošili země, zabíjeli jejich obyvatele a zbytek přeživších byl zotročen, většinou za účelem těžby zlata, což byl hlavní cíl cesty španělských nájezdníků. Podle svědectví otce Las Casase zde zemřelo více než 15 milionů Indiiců,²⁵ což je ovšem velice nadsazený počet. Je nutno dodat, že toto násilí začalo až s přívalem nových misionářů a „dobrodruhů“, v době Kolumbovy průzkumné výpravy byla situace velice umírněná. Kolumbus dbal na to, aby nebylo obyvatelům Ameriky ubližováno.²⁶

Objev nového kontinentu v mnoha myslitelích vyvolal naději v nový a lepší svět.²⁷ Spolu s domněnkou, že Amerika postrádá jakékoliv dějiny a historii, tak vytvořili podklad pro utopistické vize, které, jak se domnívali, měli největší šance realizovat se právě na nově objeveném území.²⁸ Poprvé v historii lidstva se objevuje naděje na reálné obnovení zlatého věku lidstva a mýtus o pozemském ráji je opět oprášen.²⁹

²³Král posílal kněze do Ameriky se záměrem rozšíření křesťanství. Indiici toto náboženství odmítli, když viděli činy páchané takzvanými křesťany. Nicméně částečná kristianizace divochů se povedla Jezuitům v Paraguayi, ovšem jen na krátký čas, než je ze země vyhnali Španělé.

²⁴Bartolome de Las Casas, *O zemích indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*, str. 49.

²⁵Bartolome de Las Casas, *O zemích indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*, str. 51.

²⁶Bartolome de Las Casas, *O zemích indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*, str. 179.

²⁷ Fernando Aínsa, *Vzkříšení utopie*, str. 75.

²⁸ Fernando Aínsa, *Vzkříšení utopie*, str. 83.

²⁹ Fernando Aínsa, *Vzkříšení utopie*, str. 105.

3. Proměny koncepce ušlechtilého divocha a její vliv na filosofické myšlení

3.1. Počátek tradice a období rané renesance

Renesance je období fundamentálních změn z hlediska náboženského, vědeckého, politického i antropologického. Došlo ke zbavení částečného vlivu a moci křesťanské církve a začaly vznikat nové církve a sekty. Války a náboženské neshody byly příčinou prvních smělých formulací základních práv a svobod jedince. Byl prosazován nový přístup k náboženské a kulturní toleranci. Mínění Evropy o přírodě a procesech v ní a stejně tak mínění o lidské přirozenosti se změnilo v závislosti na objevu Nového světa, který skýtal mnoho nových, pro Evropu dosud neznámých věcí.

Období renesance nabízí mnoho odlišných názorů a teorií, které jsou determinovány různými vlivy v závislosti na čase. Společným rysem renesančních filosofů byl záměr zavrhnout dosavadní jednotně přijímané aristotelské tradice a její obecně uznávaný výklad, na nichž stavěla scholastická tradice 13. a 14. století. Došlo k znovuobjevení starověké filosofie, pohanských tradic a alternativních filozofických stanovisek. Filozofové, misionáři i knězi navštěvovali země Dálného východu a Ameriku, kde studovali náboženství a myšlení jednotlivých etnických skupin a snažili se o rozšíření svých poznatků.³⁰ Dalším společným rysem renesančních badatelů byla zapálená snaha o reformu a o obnovu patriotismu.

Objev nového kontinentu vyvolal v mnohých představu o lepších životních podmínkách, které Amerika nabízí a dal vzniknout novému literárnímu žánru – utopii. V Evropě bylo americké prostředí asociováno s již zmíněným zlatým věkem a poskytovalo nejvhodnější podmínky pro vybudování zcela nového státního zřízení.³¹ Spisovatel, který započal tradici utopistické literatury, byl Thomas More se svým dílem *Utopie* (1516).³² Utopická společnost se stala nástrojem kritiky politického a státního uspořádání a stala se jedním ze stavebních kamenů reformátorského úsilí.³³ Jedním z jeho následovníků byl například Thomasso Campanella (*Sluneční stát*, 1623), který se pokusil o rozšíření utopistické tradice v Itálii.

³⁰James Hankins, *Renesanční filozofie*, str. 445-449.

³¹Jana Černá, *Dál a dál za Herkulovy sloupy*, str. 91-94.

³²Jana Černá, *Dál a dál za Herkulovy sloupy*, str. 95.

³³James Hankins, *Renesanční filozofie*, str. 551.

Filosofové a vědci se v tomto období pokoušeli o soupis všech dosavadních poznatků, což mělo za následek vznik prvních encyklopedií a vedlo ke zlepšení poznatků v oblasti historie a geografie. Poznání a jeho nahlížení na něj se celkově změnilo.³⁴

První, kdo se zmínil o charakteru divocha a dal tomuto konceptu podobu, byl Kryštof Kolumbus. Tuto problematiku hlouběji a intenzivněji rozpracoval Peter Martyr. Martyr byl italský geograf a historik žijící mezi léty 1459-1526. První zmínka o doktríně ušlechtilého divocha ve vztahu s nově objevenou zemí byla nalezena v díle *De Orbe Novo*.³⁵ Divoch zde získal symbolickou hodnotu převahy moderní doby nad starověkou. Martyr vidí v objevu Nového světa počátek moderní doby, která má morální motivaci. Stejně tak i pro Las Casase znamenal objev nabytí sociálního a morálního smyslu. Křesťanské principy a morálka pro Martyra znamenaly nutnou podmínku politické činnosti, narozdíl například od Machiavelliho, který ji považoval za překážku politické moci. Právě jeho *De orbe Novo* se snaží vytrhnout z humanistické historografické tradice ilustrovanou právě Machiavellim, který si vzal za vzor Řecko-římskou historii. Martyr se, stejně jako Montaigne, domníval, že objev Ameriky dal historikům hmatatelný důkaz, na kterém můžou stavět své koncepty ideálních států. Martyrovým cílem bylo poukázat na dekadenci tehdejší společnosti a na korupci, která úzce souvisela s přemírou zákonů a soudců. Ve své knize porovnává život divochů, jejichž společnost a způsob žití přirovnává ke zlatému věku lidstva se soudobou společností, která je svázána přemírou pravidel a nařízení a svoboda občanů je omezena. „*Indiáni žijí ve zlatém věku lidstva: neznají žádná měřítka, ani soudce, ani zákony. Neznají písmo ani výměnný obchod: žijí ze dne na den a neplánují si věci na delší dobu dopředu. „Ti, kteří se vrátili z Nového světa mohou potvrdit, že tyto národy, bez soudců a zákonů, žijí spravedlivěji a spořádaněji než my, kteří máme více úředníků než kterýkoliv jiných profesí.“*³⁶ Jednou z charakteristik divochů, kterou Martyr zejména vyzdvihoval, byla absence soukromého majetku. „*Je dokázáno, že země tam patří všem stejně tak, jako Slunce nebo voda. Neznají rozdíl ani význam slov „můj“ a „tvůj“, slova, která jsou zdrojem veškerého zla.*“³⁷ Držení půdy ve veřejném vlastnictví a absence soukromého majetku jsou klasické principy utopistické tradice. Pater Martyr byl prvním literátem, který v textu referoval o slovech „můj“ a „tvůj“, které se později staly klíčovými pro řadu renesančních spisovatelů, od Mora až po Cervanta.³⁸

³⁴James Hankins, *Renesanční filosofie*, str. 550-552.

³⁵Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 26.

³⁶Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 22-23.

³⁷Peter Martyr, *De Orbe Novo*, str. 103.

³⁸Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 24.

Narozdíl od Platónova a Morova ideálního státu, který by soustředěn kolem komunity filosofů, byl Martyrův stát přírodním stavem nahých lidí, kteří neznají písmo ani zákony a vědí, co je správné díky svému přirozenému instinktu.

Klasické pojetí zlatého věku bylo do té doby považováno za něco nedosažitelného, něco, co se odehrálo v minulosti. Tato „zlatá minulost“ je v 16. století dávána do kontrastu s tehdy současným stavem, který klasičtí autoři nazývali „věkem železa“ – obdobím dekadence. Martyr byl první, kdo srovnal zlatý věk lidstva s něčím soudobým a dosažitelným. Ve své knize srovnává stav Evropy v 16. století se stavem Indiánů, kteří nejsou spoutáni penězi, zákony a netrpí úzkostí z nejisté budoucnosti³⁹, a právě z těchto důvodů jsou mnohem šťastnější. *„Je to zlatý věk (...). Žijí v otevřené zahradě, která je přístupná všem, bez soudců a zákonů. Jejich chování je přirozeně spravedlivé, a když kdokoliv někoho úmyslně poškodí, je považován za vyvrhela.“*⁴⁰

3.2. Ušlechtilý divoch v době železné

Všichni utopisté 16. a 17. století se ve svých dílech snažili obnovit ztracenou jednotu mezi vědou a vírou, náboženstvím a filozofií, přírodou a teologií, což jsou i základní kameny představy středověkého člověka a feudálního systému. Tato chiméra přetrvávala i u renesančních humanistů, například u Marcilia Ficina nebo Pico della Mirandoly.⁴¹

V 16. a 17. století v Evropě převládal Machiavelliho cynický koncept člověka a vize renesanční křesťanské utopie, která se držela v popředí více než sto let, neuspěla. Bylo zjevné, že podmínky pro vytvoření fungující a dobré křesťanské utopistické společnosti naleznou u nového člověka – ne Evropana, který ještě nebyl vystaven civilizačním vlivům. I mnoho jezuitů se domnívalo, že právě takovýto typ člověka našli u amerického divocha. Svou teorii se tedy rozhodli realizovat v jedné z nově nalezených zemí, a to v Paraguayi. Jejich ideální společnost fungovala na principech politei, tedy ve způsobu vlády, který v sobě měl spojovat ty nejlepší teoretické principy z dosavadních utopistických tradic. Tuto ideu se snažili aplikovat na společenské prostředí, kde existovali lidé, kteří nebyli ovlivněni Machiavelliho neřestmi železného věku.⁴²

³⁹Stelio Cro. *The Noble Savage*. str. 22.

⁴⁰Peter Martyr. *De Orbe Novo*. str. 104.

⁴¹Stelio Cro. *The Noble Savage*, str. 85.

⁴²Stelio Cro. *The Noble Savage*, str. 59-60.

Mýtus o ušlechtilém divochu během 17. století byl předmětem dvou odlišných pojetí na jeho význam. Pohled některých Jezuitů a Las Casase představuje pojetí první. V původních obyvatelích Ameriky vidí ideálního křesťana a ideálního občana Boží obce. Druhý názor vidí divocha jako nástroj černé legendy namířené proti Španělskému království.⁴³ Černá legenda vznikla za vlády krále Filipa II. (1556-1598), stala se nástrojem a projevem nenávisti vůči Španělsku a prezentovala jeho obyvatele jako nenávistné, násilnické a bojující proti pokroku. Cílem této propagandy bylo zdiskreditovat Španělsko a odejmout mu statut moderního státu. K posílení tohoto názoru přispělo i Las Casasovo svědectví, které zformuloval v knize *O zemích Indijských*.⁴⁴

3.2.1.1. Jezuitská redukce a křesťanská utopie

Dalším zdrojem, ze kterého můžeme zpětně studovat přirozenou povahu Indiánů, byly písemné prameny Jezuitů, kteří navštívili nově objevené země. Zamořské cesty podnikali proto, aby se, jak uvádí, mohli naučit novým věcem a rozšířit své poznatky⁴⁵. Dalším důvodem bylo šíření křesťanské ideologie. Jejich snaha a smýšlení vyústily v touhu o založení reálné utopie, které by stála na křesťanských principech. Divoch byl označen za dokonalého občana, jelikož nebyl determinován vlivy a změnami, které se odehrávaly v Evropě. Jezuité byli jedni z prvních, kteří se pokusili o modernizaci amerických Indiánů.

Jezuitský řád se prvně usadil v Americe roku 1545, a to v osadách Sao Paulo a Pernambuk v Brazílii, tehdy portugalské kolonii. Tito jezuité považovali Indiány za prostoduché lidi a stejně tak viděli jejich dosavadní přírodní náboženství. Byli označováni jako „primitivní barbaři“. Jezuité se snažili mezi divochy rozšířit křesťanskou víru, ale díky činům Portugalců v Jižní Americe neměli šanci uspět. Vypleňování měst, vraždy, zotročování, to vše bylo konáno ve jménu křesťanství. Přirozeně Indijci odmítali přijmout boha, pod jehož rukou padlo tolik lidských životů. Jezuité tak pomalu procestovali Brazílii a novou Granadou, ale nikde neuspěli.

Mezi léty 1565-1586 se jim podařilo získat přes deset tisíc indijských katolíků. S Indijci si vybudovali dobrý vztah, naučili se jejich řeči, učili je naopak řeč jejich, respektovali jejich přesvědčení a bránili je před odvečením do otroctví.

⁴³Stelio Cro. *The Noble Savage*, str. 81.

⁴⁴Jana Černá, *Dál a dál za Herkulovy sloupy*, str. 18.

⁴⁵Stelio Cro. *The Noble Savage*, str. 6.

Roku 1640 bylo pro jezuitské účely vymezeno území v Brazílii, které zaručovalo určitá práva a svobodu. V tomto kraji se začali stavět osady, koleje, probíhali zde semináře a bylo zde vyučováno katolické víře.

Největší úspěch zaznamenali na území Paraguaye, která byla v té době daleko rozsáhlejší, než je dnes. V rámci ideji o křesťanské utopii zřídili v této oblasti model kolonie „Božího města“.⁴⁶ Svoboda, která byla nabízena divochům, nebyla svobodou ve smyslu přírodním. Indijci, předtím nezvyklí pracovat, museli obdělávat pole, řídit se zákony a za prohřešení je čekal trest ve formě ran bičem. Jezuité si postupem času Indijce zotročili a vycvičili k boji. Každý Indijský muž musel umět ovládat zbraň. Takto si Jezuité vybudovali vojenskou sílu.

Jezuitské kolonie se rozpadly roku 1758, kdy jezuité byli z území vyhnáni, a sen o vybudování ideální křesťanské společnosti se rozplynul.⁴⁷

⁴⁶ Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 7.

⁴⁷ Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 8.

3.3. 18. století a konec utopistické tradice

Filosofické myšlení novověku se nedá systematizovat stejně tak, jako období renesance a rozhodně se nelze spokojit pouze s rozlišením empirismu a racionalismu jakožto celku charakterizující dané období. Většina filosofů se v této době stávali podporovateli nastupujícího liberalismu, který pronikl jak do filozofické, tak do náboženské, ekonomické a politické roviny.⁴⁸ Liberalistické hnutí mělo rozvrátit základní stavební kameny absolutismu a poukázat na nutnost změny pravidel. Filozofové se vyjadřovali k politickým a společenským tématům a hlásali nutnost přeměny dosavadního způsobu uvažování a projevovaly se emancipační tendence. Filosofie svůj zájem obrátila zpět na člověka a jeho sociální a přirozená práva. Tato celková tendence následně vyústila ve Velkou Francouzskou revoluci.

Pokus o unifikaci duše moderního člověka neskončil 17. stoletím. Století 18. zažilo obdobný pokus, tentokrát z vědeckého pohledu. Období osvícenství se snažilo vykládat povahu člověka vědecky a strategicky, jelikož tento výklad poskytoval „vědecký základ“ pro napadení křesťanského výkladu stvoření člověka. Filozofové se ptali po přirozené povaze člověka a místě, které zastává vůči přírodě.⁴⁹ V osvícenství představoval divoch předlohu pro spojení morální a náboženské jednoty a také, jak evropští filozofové doufali, bude skrze něj možné odhalit pravé lidské kořeny a potažmo i přirozenou lidskou povahu. V této době se setkáváme s dvěma odlišnými přístupy, které se k danému tématu vyjadřují. První je přístup pesimistický a byl vyjádřen v románu Jonathana Swifta – *Gulliverovy cesty*. Druhý přístup je optimističtější, jehož představitelem je J. J. Rousseau.⁵⁰

V 18. století se změnila původní abstraktní představa o ideální společnosti na představu o člověku, který pobývá v ideálním, přirozeném stavu.⁵¹ Narozdíl od utopistických koncepcí 17. století, které opěvovaly ctnosti systému a vlády, se pojetí autorů 18. století výrazně liší. Ušlechtilý divoch je vylíčen v prostředí, které odpovídá přirozenému stavu nebo stavu jemu podobnému.⁵²

Mýty o ušlechtilém divochu a o ideální společnosti v tomto století vygradovaly a staly se symboly dvou institucionalizovaných úspěchů. První byl symbolizován ve třech slovech, které se staly příznačné zvláště pro Francouzskou revoluci – svoboda, rovnost, bratrství. Druhým je

⁴⁸Wolfgang Röd, *Novověká filozofie II*, str. 12-13.

⁴⁹Peter Gay, *The Enlightenment: The Science of Freedom*, str. 168-174.

⁵⁰Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 86-88.

⁵¹Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 89.

⁵²Tamtéž.

symbol převahy nad rozumem. Učení 18. století bylo známé pro svůj černobílý výklad světa a pro vymezování protikladných postojů a koncepcí jako je například touha versus rozum, příroda versus věda, náboženství versus filozofie. Tento dualistický způsob nazírání na svět hraje důležitou roli v rozvinutí a ve vývoji mýtu o ušlechtilém divochu.

Tento mýtus se nejvýrazněji projevil ve svém vlivu na rozšiřování nových přístupů ke společnosti.⁵³ Utopisté 18. století, inspirovaní alegorizací tohoto mýtu, předkládali povahu a prostředí divocha jako odpověď na situaci v Evropě, která byla zmítána nepokoji. Hlavním cílem spisovatelů, jako byl J. J. Rousseau, bylo navrhnout alternativní model k politické, sociální a ekonomické síle v absolutistické Evropě. Ušlechtilý divoch se tedy stal novým symbolem a nabyl nových rozměrů v dílech Daniela Defoa, Montesquieho, Voltaira, Rousseaua a jiných. Každý z těchto autorů vyjádřil vlastní a nové pojetí koncepce o ušlechtilém divochu.⁵⁴

Známou výjimkou v myšlení osvícenských utopistů jsou Jezuitští misionáři. Existence jejich instituce – Paraguayské redukce, byla možná jen díky ideologické struktuře myšlení předcházejících století. Jejich vyhoštění z Ameriky znamenalo opuštění jediného úspěšného pokusu o realizaci křesťanské utopické instituce.

Ačkoliv spolu mýty o divochu a o ideální společnosti koexistovaly, jejich koncept se od základů měnil společně s tím, jakým směrem se vyvíjelo 18. století. Na počátku tohoto století získalo téma exotický nádech fikce, které byla vytvořena spíše pro pobavení (například dílo Daniela Defoe - *Robinson Crusoe*), uprostřed století, z velké části díky Rousseauovi, získal mýtus sociální a politický význam a na konci se z něj stal alternativní návrh pro evropskou společnost.⁵⁵

Tato dvě témata zároveň reprezentují dvě strany neslučitelné dichotomie. Kdežto mýtus o ušlechtilém divochu poukazuje na teorii vývoje a zdokonalování lidské povahy, tak mýtus o ideální společnosti naznačuje nutnost neměnné koncepce, jakýsi „zlatý pořádek“, který nesmí být porušen a existenci pravidel, která jsou pevně stanovena a jsou nezměnitelná.⁵⁶ Charakter obou dvou mýtu a tedy i představení obou dvou stanovisek je prezentováno v Rousseauově *Rozpravě o původu nerovnosti mezi lidmi*. Mimo jiné 18. století signalizuje uzavření cyklu utopistických koncepcí, které se zrodily z objevu Nového světa.⁵⁷

⁵³Stelio Cro. *The Noble Savage*, str. 82.

⁵⁴Stelio Cro. *The Noble Savage*, str. 83.

⁵⁵Stelio Cro. *The Noble Savage*, str. 89-90.

⁵⁶Stelio Cro. *The Noble Savage*, str. 90-91.

⁵⁷Stelio Cro. *The Noble Savage*, str. 89.

4. Indiánská kultura

Jak už bylo řečeno, povaha divocha byla často idealizována až glorifikována. Je více než jasné, že odlišné kmeny Indijců měly odlišné návyky a stejně tak se lišily i úrovní inteligence. O jejich primitivitě byla přesvědčena většina evropské populace, avšak některé kmeny oplývaly inteligencí větší, než by se mohlo zdát, jak například uvádí Montaigne ve svých Esejích. Toto jsou údajná slova náčelníka kmene, který reagoval na chování a požadavky španělských nájezdníků: „*Zlata máme málo a je to věc, které si málo vážíme, neboť ku prospěchu našeho života neslouží a veškerá naše snaha hledí výhradně k tomu, trávit život šťastně a příjemně (...). Pokud se dotýká onoho jediného Boha, řeč o něm se nám líbila, ale své náboženství měnit nechceme, vždyť nám tak dlouho prokazovalo platné služby (...). A pokud běží o výhrůžky, je znamením nedostatečného úsudku, vyhrožujete-li lidem, jejichž povahu a prostředky neznáte (...).*“⁵⁸

Z různých zdrojů je možné se dozvědět o všelijakých praktikách prováděnými odlišnými kmeny Indiánů, mezi kterými se mimo jiné vyskytoval i kanibalismus. Ti už ovšem nemají s konceptem ušlechtilého divocha nic společného.

Mezi hlavní literární historické prameny, které se zmiňují o pravé povaze Indiánů a budou dále interpretovány, patří již zmiňované Montaignovy *Eseje* a dále Las Casasova kniha *O zemích Indijských* nebo *De Orbe Novo*, napsané Peterem Martyrem.

Bartolome de Las Casas byl španělský misionář a představitel křesťanské víry, žijící v letech 1484-1566. Působil jako dominikánský kněz v latinské Americe v době její kolonizace, kde hájil práva Indijců. Jeho hlavní dílo - kniha *O zemích Indijských* měla mít původně jen jednoho čtenáře – tehdejšího krále Karla V.⁵⁹ Jeho cílem bylo upozornit na kruté praktiky, na vraždění Indijců a zpusťování zemí, na činy, které měli na svědomí (nejen) conquistadoři, kteří dobývali území ve jménu španělského krále a křesťanství. Oproti myšlence otrokářství zastával ideologii kolonialismu.⁶⁰ Na Las Casasovi stížnosti ovšem nebyl brán ohled. Jeho boj proti útisku mu nakonec vynesl titul „ochránce Indijců“.

Španělská conquista na americkém území byla poháněna touhou po zlatě a podmaněním si dobytých zemí. Divoši byli viděni jako barbaři bez kultury a náboženství a tudíž byli viděni jako

⁵⁸Michel de Montaigne, *Eseje*, str. 222.

⁵⁹Bartolome de Las Casas. *O zemích Indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*, str. 174.

⁶⁰Tzvetan Todorov, *Dobytí Ameriky*, str. 207.

méněcenné bytosti. Až Las Casas si uvědomil, že rozdílnost civilizace Indiánů nutně neznamená, že nejsou rovni západní civilizacím.⁶¹

V Las Casasově vnímání povahy Indiánů nebylo nic divokého ani barbarského. Dle jeho názoru byli skromní a stačilo jim na přežití málo. Na druhou stranu byli ale velice štedří. Zlato, které našli, používali k uctívání svých přírodních bohů, na nic více jim nebylo. Byli velice velkorysí a příchozím Španělům vždy poskytli vše, co potřebovali a co si řekli, i když jejich podmínky byly velice nespravedlivé. Jejich řeč a způsob vyjadřování neobsahoval nic primitivního. Jejich společenství neznalo daně, ani politický systém. Žili v souladu s přírodou a jejich cílem bylo žít šťastný a příjemný život.

Protichůdným názorem k názoru Las Casova se stal pohled Francisca Vitoria.⁶² Vitorio byl římskokatolický teolog a filozof španělského původu, který žil v letech 1483-1546. Chování Indiánů odsuzoval hlavně díky pohanskému přesvědčení, které měli. I přes tento názor ale nesouhlasil s násilným připojením nově objevených zemí ke Španělsku.

Las Casas byl jeden z prvních, kdo upozornil na chování španělských nájezdníků v Americe. Jelikož bylo ale zboží a drahý kov pro Španělsko a ostatní národy zdrojem bohatství, byl hlas Las Casase a jiných neposlechnut. Další, kdo upozornil na praktiky španělských dobyvatelů, byl Michel de Montaigne. I jeho filozofické přesvědčení zahrnuje koncept ušlechtilého divocha. V jeho Esejích se nám dostalo podrobnějšího popisu tamního obyvatele.

Michel de Montaigne byl francouzský filosof žijící v letech 1533-1592 a byl zároveň nejvíce vlivným myslitelem renesančního skepticismu.⁶³ Ve svém díle *Eseje* zkoumá projevy lidské přirozenosti konkrétního jedince. K filosofickým problémům a otázkám se snaží přistupovat nezaujatě a bez předsudků, i když se nikdy s Indiány osobně nesetkal a jeho popis je tedy zprostředkovaný.⁶⁴ Spolu s Las Casasem byl jeden z prvních, kdo poukázal na kruté a nelidské chování Španělů vůči původním obyvatelům Ameriky a vyvrací některé nepravdivé, přesto společností přijaté, úsudky o chování Indiánů⁶⁵.

Podle Montaignova popisu byl americký divoch bytostí žijící spolu s přírodou v souladu, uznával ji a nesnažil se ji pokořit nebo ovládnout. Řídil se zákony přirozenými. Tito lidé byli blíže přírodnímu stavu než kdokoliv jiný. Dle Montaigne jsme měli k dispozici hmatatelný důkaz existence Zlatého věku, který přesahoval původní líčení všech filosofů. Divoši žili ve

⁶¹ Tzvetan Todorov, *Dobytí Ameriky*, str. 173.

⁶² Stephen Greenblatt, *Podivuhodná vlastnictví: Zázraky nového světa*, str. 85.

⁶³ Quentin Skinner, *The Cambridge history of Renaissance Philosophy*, str. 682.

⁶⁴ Stephen Greenblatt, *Podivuhodná vlastnictví: Zázraky nového světa*, str.176-177.

⁶⁵Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 17.

společnosti, která fungovala na vzájemné účtě k ostatním a na uznávání svobody druhého. Neměli soukromý majetek, neznali úřady ani služby, pracovali pouze pro rozptýlení, neznali kov a neuměli zpracovávat obilí. Nestávalo se, že by někdo z nich onemocněl, jejich krajina jim totiž poskytovala velice přívětivé podnebí. Veškeré jejich etické učení se sestávalo ze dvou článků – odvahy v boji a z laskavosti vůči jejich ženám.⁶⁶ Věřili, že duše je nesmrtelná a ti, kteří po smrti obstojí před bohy, budou sídlit tam, kde vychází Slunce. Duše zatracených pak budou pobývat na straně západní.

I divoši vedli války. Nevedli je snad proto, aby rozšířili svá území a obohatili svůj majetek.⁶⁷ Jejich území jim poskytovalo všechno, co potřebovali k životu a o nic více se nestarali. Jejich touha nepřesahovala přirozené potřeby, neznali ctižádost ani lakotu, žádostivost nebo žárlivost. Boje vedli z jediného důvodu – strana, která zvítězí, se může pyšnit ctností a statečností. „*Jestliže jejich sousedé přejdou hory, aby je napadli, a dosáhnou-li nad nimi vítězství, ziskem vítězství je sláva a přednost, že se prosadil statečností a ctností; o majetek přemožených se totiž jinak nestarají a vracejí se do svých domovů, kde jim nic potřebného nechybí.*“⁶⁸ Udatnost náleží vůli a charakteru člověka, a když zemře statečně v boji, je sice zabít, ale není přemožen. Podstatou vítězství je tedy výkon hrdinský.⁶⁹ I u těchto kmenů byla nalezena forma kanibalismu, který praktikovali proto, aby vyjádřili nejzazší formu nenávisti vůči nepříteli.⁷⁰

Do jejich společenství patří i lidé, které nazývají proroky. Ti měli plnit funkci především morální; nabádali Indižce, aby se chovali ctnostně a odvážně. Zároveň byla prorokům přiřčena nadpřirozená moc, díky které měli schopnost předvídat budoucí události. Pokud prorok členům společnosti předpověděl události, které se později nenaplnily, je usmrcen.⁷¹

Podle Montaigne tito lidé setrvávají ve šťastném stavu, kdy jejich akty nejsou hodnoceny žádnou legitimní morální institucí.⁷² Vše, co ke svému životu nepotřebují, pokládají za zbytečné, a právě proto neměli sebemenší problém s vydáním veškerého zlata, které měli, španělům.

V jejich společnosti existovali tři druhy lidí – mladí byli považováni za děti, dospělí ve stejném věku se oslovovali bratry a staré členy kmene bylo pohlíženo jako na otce.⁷³ Otcové, po své smrti, ostatním členům kmene symbolicky odkazují nedělitelné vlastnictví v podobě přírody,

⁶⁶Michel de Montaigne. *Eseje*, str. 225.

⁶⁷Michel de Montaigne. *Eseje*, str. 227.

⁶⁸Michel de Montaigne. *Eseje*, str. 228.

⁶⁹Michel de Montaigne. *Eseje*, str. 229.

⁷⁰Michel de Montaigne. *Eseje*, str. 226.

⁷¹Michel de Montaigne, *Eseje*, str. 223-224.

⁷²Stephen Greenblatt, *Podivuhodná vlastnictví: Zázraky nového světa*, str. 177.

⁷³Michel de Montaigne, *Eseje*, str. 227.

která je ochraňuje a poskytuje vše potřebné pro život. K přírodě je v jejich společenství přistupováno s úctou a pokorou.

Muži v tomto druhu společenství měli více než jednu ženu. Větší počet žen naznačoval mužovu dobrou pověst a udatnost a sami jeho ženy se snažili o to, aby svůj počet manželek rozšířil⁷⁴.

Spolu s Las Casasem viděli divocha jako člověka naprosto přirozeného a čistého a zároveň se naprosto odlišujícího od moderního člověka. Stav, ve kterém setrvali, označili za zlatý věk lidstva a nejšťastnější období naší civilizace.

⁷⁴ Michel de Montaigne, *Eseje*, str. 228.

5. Jean Jacques Rousseau

Jean Jacques Rousseau se narodil 28. 6. 1712 v Ženevě. V šestnácti letech opustil své rodné město odcházející do Annecy, kde se mu dostalo následného přijetí v domě paní de Warens⁷⁵. Zde navštěvoval duchovní seminář a bylo mu poskytnuto hudební vzdělání. Pod vlivem paní de Warens konvertoval v Turíně ke katolicismu. Poté působil jako domácí učitel, vychovatel a učitel hudby. V roce 1742 odešel do Paříže, kde chtěl na Akademii prosadit nový druh notového zápisu. Rousseau sice neuspěl, ale během své cesty navázal nesčetné množství kontaktů s akademiky, mezi kterými byl například Denis Diderot.

V letech 1743-1744 byl zaměstnán jako tajemník velvyslance v Benátkách. Tato práce skončila konfliktem mezi ním a velvyslancem Francie, a tak se opět Rousseau vrací do Paříže. Zásadním byl pro Rousseaua rok 1749, kdy dijonská Akademie vyhlásila soutěž o nejlepší esej, která by odpovídala na otázku „zda obnova věd a umění přispěla ke zlepšení mravů“. Rousseauův spis „Rozprava o vědách a uměních“ obdržel v soutěži první místo a byl vydán roku 1750.

Tři roky poté Akademie vyhlašuje soutěž novou, kde se táže po původu nerovnosti mezi lidmi. Tuto soutěž sice Rousseau nevyhrál, ale i tak byla práce vydána roku 1753 v Amsterdamu. Rok po vydání jeho druhých Rozprav konvertoval opět ke kalvinismu, jelikož pocítil povinnost vůči svému otci, jeho rodu a církvi.⁷⁶ V rozmezí let 1749-1770 vydává řadu románů a spisů, mezi které patří například spis *O společenské smlouvě*, *Emile čili o výchově* nebo román *Julie* aneb *Nová Heloisa*.⁷⁷ Jeho výchovný román *Emile* byl nedlouho po jeho vydání odsouzen parlamentem a městskou radou v Ženevě. Po této události se stáhl do ústraní a uprchl do Pruska. V rozmezí let 1767-1767 se zdržoval v Anglii, poté se vrátil zpět do Francie, kde pobýval na různých místech a psal pod různými pseudonymy. Věnoval se hlavně své obhajobě ve spisu *Přiznání*. Toto dílo vyšlo i s jinými až po jeho smrti, která nastala dne 12. 4. 1778.⁷⁸

⁷⁵Wolfgang Röd, *Novověká filozofie II.*, str. 483.

⁷⁶Karel Mácha, *Jean Jacques Rousseau*, str. 53.

⁷⁷Wolfgang Röd, *Novověká filozofie II.*, str. 485.

⁷⁸Wolfgang Röd, *Novověká filozofie II.*, str. 487.

5.1. Rousseauova filozofie

Jean Jacques Rousseau je jeden z hlavních filosofů 18. století, kteří se věnují koncepci ušlechtilého divocha, avšak ani v *Rozpravě o původu nerovnosti mezi lidmi* a ani ve *Společenské smlouvě* Rousseau nepoužívá termínu „ušlechtilý divoch“. Mluví o divochovi a o primitivním člověku, ale v zásadě jde jen o rozvinutí původní koncepce, jak je evidentní z analogických vlastností primitivního člověka a ušlechtilého divocha. I když Rousseau časově spadá do období Osvícenství, zásadně se rozchází s hlavními myšlenkami tohoto proudu, a tak bývá označován jako mezník mezi Osvícenstvím a Romantismem.⁷⁹

Vyobrazení divocha i s jeho charakteristickými vlastnostmi je pro jeho filozofii fundamentální stejně tak jako přesvědčení o existenci přirozeného stavu. Jeho představa lidského vývoje je, jak tvrdí, čistě hypotetická, nicméně sám autor je o existenci přirozeného stavu přesvědčen. Rousseau se nesnažil vytvořit ucelenou filosofickou koncepci, snažil se vyjádřit a vysvětlit svůj postoj vůči teoretickému rozumu, který byl vyzdvihován filosofy osvícenství.⁸⁰ Rousseau tento rozum označuje za nepřirozený, jelikož dává vzniknout negativním a tedy nepřirozeným vášním.⁸¹ Jedním ze záměrů jeho filosofie bylo poukázat na postupné vzdalování se od přirozeného stavu, a na ztrátu přirozené svobody. Chtěl objevit, co způsobilo změnu povahy člověka, který se stal snobským a necitelným a odcizil se právě morálce⁸². Snažil se v historii lidského vývoje označit moment, kdy se příroda podrobila zákonu a stejně tak lidská přirozená svoboda.⁸³

Rousseauova filosofie je nekonzistentní, a to v tom smyslu, že je plná často si zároveň neodpovídajících myšlenek. To lze ale chápat jako snahu o vyjádření více stanovisek z různých úhlů pohledu. Vznik soukromého majetku například označuje jako původ všeho zla, ale zároveň jako dar lidem.

Koncept ušlechtilého divocha byl Rousseauově filosofii prostředkem k vyjádření jeho postoje vůči společnosti a státnímu uskupení. Společnost podle jeho názoru podporuje egocentrismus jednotlivců a je odpovědná za postupné upozadění přirozeného soucitu.⁸⁴ Podle Rousseaua se člověk rodí od přírody dobrý, teprve společnost je to, co kazí jeho charakter. Moderní člověk je

⁷⁹ Peter Gay, *The Enlightenment: The Science of Freedom*, str. 529-531.

⁸⁰ Wolfgang Röd, *Novověká filozofie II.*, str. 486.

⁸¹ Wolfgang Röd, *Novověká filozofie II.*, str. 489.

⁸² Peter Gay, *The Enlightenment*, str. 537.

⁸³ Jean Jacques Rousseau, *Rozprava o původu mezi lidmi*, str. 83.

⁸⁴ Wolfgang Röd, *Novověká filozofie II.*, str. 491.

vyobrazen jako závislý a slabý tvor⁸⁵, který je otrokem společnosti. Divoch je v *Rozpravách* naproti tomu vyobrazen ve své prostotě, naprosto svobodný, podléhající pouze přírodním zákonům a nedotčený civilizačními vlivy. Povaha moderního člověka je založena na dvou principech: na pýše a sebelásce. Naproti tomu divoch usiluje pouze o to, co potřebuje ke svému přežití. Pýcha je vlastnost, která má potěšení jen z toho, že má více než ostatní. Pokud se tedy civilizace zbaví zárodků pýchy, bude schopná se, alespoň částečně, navrátit k původní podobě přirozeného stavu⁸⁶. Rousseau se snažil o zdůraznění rozdílu mezi způsobem životem divocha a moderního člověka. Charakteristika tohoto divocha je obsažena v *Rozpravách o původu nerovnosti mezi lidmi* a zběžněji ve spisu *O Společenské smlouvě*. Rousseauův divoch se stal později symbolem revoluce, která byla namířená proti francouzské absolutistické vládě, kde představoval republikánský ideál.⁸⁷

V *Rozpravě o původu nerovnosti* představuje domnělý vývoj lidské společnosti. Jako výchozí bod určil takzvaný přirozený stav. Do tohoto prostředí zasazuje postavu ušlechtilého divocha jako představitele tehdejší doby a poměrů. Rousseau především vyzdvihuje tzv. relativní přirozený stav, kdy už mezi jednotlivci existují určité vazby a jsou zde první náznaky soukromého vlastnictví, ovšem ještě bez existence dělby práce. Tento stav má analogické vlastnosti se stavem, který je mnohými filozofy nazýván zlatým věkem lidstva. Ten se vyznačoval skromností, prostotou a nezávislostí.⁸⁸ Představení tohoto stavu mělo demonstrativně poukázat na šokující rozdíly mezi moderní civilizací a lidskou přirozeností. Rousseau nevidí v přirozeném stavu východisko, spíše nabádá ke konstrukci lepší, „vyšší“ společnosti, jejíž strukturu podrobněji představuje v díle *O Společenské smlouvě*.⁸⁹

⁸⁵Jean Jacques Rousseau, *Rozpravy o původu nerovnosti mezi lidmi*, str. 104.

⁸⁶Dorothy Rounds, *The Myth of The Noble Savage*, str. 65.

⁸⁷Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 55.

⁸⁸Wolfgang Röd, *Novověká filozofie II.*, str. 504

⁸⁹Peter Gay, *The Enlightenment: The Science of Freedom*, str. 538-539.

5.2. Rousseauovo pojetí ušlechtilého divocha

Rousseau věřil, že lidská povaha ve své čisté podobě se nikterak nepodobá té dnešní, která je výsledkem dlouhého procesu socializace a vývoje lidské společnosti celkově, a která je zároveň determinována nejen vlivy své doby, ale také vynálezy, vztahy, majetkovými rozdíly, odlišnou kulturou a tak dále. Aby mohl odpovědět na otázku, kterou vypsala dijonská Akademie, potřeboval nahlédnout člověka v jeho přirozenosti, okleštěného od veškerých změn, které ho časem zasáhly a přetvořily. Takový člověk – ušlechtilý divoch, je člověkem prostým. Vše, co potřebuje, mu obstarává všeobklopující příroda.⁹⁰

Divoch postrádá jakýkoliv vášní, protože ty jsou závislé na představách našich potřeb a divochovými jedinými potřebami byly „spánek, potrava a samička“.⁹¹ Hlavní roli při jeho rozhodování hraje instinkt a pud sebezáchovy. Příroda zde podle zákona silnějšího zachovává pouze zdatnější a zdravější jedince, jejichž fyzické schopnosti se zdokonalují časem a zkušeností, v závislosti na jejich potřebě obstarávat si obživu a v závislosti na obraně svého života. Fyzické dovednosti byly divochovým jediným nástrojem.⁹² Tomuto divochovi ale naprosto chybí smysl předvídatosti a zvědavosti⁹³, ani není obeznámen s fenoménem smrti⁹⁴ stejně tak, jako mu není vlastní význam pojmů dobra a zla. To, co pohání divochův instinkt je pud sebezáchovy a soucit. Ze spojení těchto dvou aspektů pak podle Rousseaua vznikají veškeré přirozené zákony. Soucit je přirozený cit, v přirozeném stavu nahrazuje ctnost a zákony a je zdrojem přesvědčení o přirozené existenci dobra.⁹⁵ Zároveň oslabuje sebelásku, která vzniká až při užívání rozumu a která je posilována uvažováním.⁹⁶ Vývoj v tomto období nebyl pražádný, Když divoch objevil něco nového, neměl by nikoho, s kým by se mohl o svůj nález podělit jednak proto, že ještě neexistovalo řeči a jednak proto, že divoch byl v tomto stádiu vývoje tvorem výhradě osamoceným. Každá nová generace zanikala i se svými objevy a zkušenostmi, každá generace následující opět vycházela ze stejného bodu jako ta předešlá.⁹⁷ Jen civilizovaný člověk může plně rozvíjet svůj potenciál.⁹⁸

⁹⁰Jean Jacques Rousseau, *Rozprava o původu nerovnosti mezi lidmi*, str. 86.

⁹¹Jean Jacques Rousseau, *Rozprava o původu nerovnosti mezi lidmi*, str. 94.

⁹²Jean Jacques Rousseau, *Rozprava o původu nerovnosti mezi lidmi*, str. 87.

⁹³Milan Sobotka, *Jean Jacques Rousseau: od „Rozprav o původu nerovnosti ke „Společenské smlouvě“*, str. 14.

⁹⁴Milan Sobotka, *Jean Jacques Rousseau: od „Rozprav o původu nerovnosti ke „Společenské smlouvě“*, str. 16.

⁹⁵Jean Jacques Rousseau, *Rozprava o původu nerovnosti mezi lidmi*, str. 109.

⁹⁶Jean Jacques Rousseau, *Rozprava o původu nerovnosti mezi lidmi*, str. 107.

⁹⁷Jean Jacques Rousseau, *Rozprava o původu nerovnosti mezi lidmi*, str. 111.

⁹⁸ Peter Gay, *The Enlightenment: The Science of Freedom*, str. 539.

S rozmáhajícím se počtem obyvatel přibyla i potřeba spolu komunikovat a tak paralelně se vznikem vzájemných vztahů začala vznikat i společná řeč.⁹⁹ Podle Rousseaua byl hlavním důvodem vzniku řeči domácí vztah mezi rodičem a dítětem, kdy se dítě snažilo sdělit matce své potřeby.¹⁰⁰ Řeč jako taková se vyvíjela velice pomalu a trvalo mnohá staletí, než se dostala do podoby, která je alespoň trochu podobná té naší. Přes hlesy, skřeky a animální zvuky se řeč postupně proměňovala, díky artikulaci a intenzitě hlasového projevu bylo možné odlišit i jednotlivé druhy slov.

Dalším aspektem, který razantně ovlivnil vývoj divocha, byla dělba práce a zavedení soukromého vlastnictví. V tomto okamžiku se vývoj lidstva otočil zády k přírodě a stal se otroky zákona. *„Onen člověk, který si obsadil jistý kus pozemku, prohlásil: Tohle je mé! a našel dost prostoduchých lidí, kteří mu to uvěřili, byl skutečným zakladatelem lidské společnosti. Kolika zločinů, válek, vražd, béd a hrůz by bylo lidstvo ušetřeno, kdyby byl někdo vytrhal kůly, zasypal příkopy a zvolal na své druhy: Chraňte se poslouchat toho podvodníka. Jste ztraceni, jestliže zapomenete, že ovoce patří všem a země žádnému.“*¹⁰¹ Těmito slovy začíná druhý díl Rozprav o původu nerovnosti mezi lidmi. V těchto větách jsou obsaženy jedny ze základních myšlenek jeho přesvědčení. Zavedení soukromého majetku byla jednou z chyb, která nás vyvedla z přírodního stavu. Spolu se schopností vytvářet prostředky, které ulehčují život a práci byla jedním ze základních kamenů postupně se rozvíjejícího společenského zla.

⁹⁹Milan Sobotka, *Jean Jacques Rousseau: od „Rozpravy o původu nerovnosti ke „Společenské smlouvě“*, str. 18.

¹⁰⁰Jean Jacques Rousseau, *Rozprava o původu nerovnosti mezi lidmi*, str. 97.

¹⁰¹Jean Jacques Rousseau, *Rozpravy o původu nerovnosti mezi lidmi*, str. 99.

5.3. Hypotéza přirozeného stavu

Rousseau označuje přirozeným stavem počáteční bod lidské společnosti, okleštěné od všech změn, které v procesu civilizace nastaly. Charakterizuje ho jako: „*Stav, který už neexistuje a možná ani neexistoval a pravděpodobně už existovat nikdy nebude, ale povědomí o něm je nutné, pokud chceme soudit věci nynější*“¹⁰². Přirozený stav je tedy na počátku veškerého vývoje lidstva. Rozlišuje mezi dvěma druhy tohoto stavu. První, čistý přirozený stav, je v mnohém podobný tomu animálnímu – neexistuje komunikace mezi jednotlivými lidmi, neexistují ani vztahy, natož pak soukromý majetek. Rodinné vztahy přetrvávají jen do té doby, dokud není potomek schopen postarat se sám o sebe. Převládá zákon silnějšího, slabí jedinci jsou přírodou eliminováni. Divoch se v tomto hypoteticky zkonstruovaném stavu stará pouze o uspokojení vlastních potřeb.

Divochovo chování se v mnohém podobá chování zvířat, avšak odlišuje je od nich jeho schopnost svobodně se rozhodnout a jeho schopnost zdokonalování se.¹⁰³ Druhý typ stavu nazval relativním přirozeným stavem, ve kterém už lze pozorovat první sociální vazby, ale neexistuje soukromý majetek a dělba práce. Lidé žijí bez dozoru jakýchkoliv právních institucí nebo autonomní moci. Zlom podle Rousseaua nastal, když na sobě začali být lidé závislí. Tato závislost vedla ke vzniku nerovnosti, práce a otroctví.¹⁰⁴

Rousseau ve svém díle zbavil člověka veškerých uměle vytvořených dovedností a nepřirozených darů.¹⁰⁵ Takto čistého a nezkaženého ho zasadil do přirozeného stavu, který nazval zlatým věkem lidstva. Pro člověka byl podle Rousseaua nejlepší stav, kdy se člověk „oddával dojmům bezmyšlenkovitě, aniž by si představoval něco jiného a cítil pouze klid a štěstí svého současného stavu“.¹⁰⁶ Lidé žili proto, aby byli šťastní, avšak toto období skončilo mimo jiné se vznikem soukromého vlastnictví. Žádné vynálezy a ani poznatky, které jsme získali, se podle Rousseaua nemůžou vyrovnat štěstí, které lidé zažívali v přirozeném stavu. Tento zlatý věk je ale nenávratně pryč. Lidé by už nebyli schopni v tomto primitivním stavu setrvat. Podle Rousseaua je těžké tvrdit, jestli tato změna stavu lidstvu přispěla či uškodila, protože směřování

¹⁰²Jean Jacques Rousseau, *Rozpravy o původu nerovnosti mezi lidmi*, 101.

¹⁰³Milan Sobotka, *Jean Jacques Rousseau: od „Rozpravy o původu nerovnosti“ ke „Společenské smlouvě“*, str. 13.

¹⁰⁴Jean Delumeau, *Dějiny ráje, zahrada rozkoše*, str. 263.

¹⁰⁵Jean Delumeau, *Dějiny ráje, zahrada rozkoše*, str. 263.

¹⁰⁶Wolfgang Röd, *Novověká filozofie II.*, str. 487.

lidstva spočívá směrem k dokonalosti, a proto bychom měli zanechat „marného stesku po zlatém věku“.¹⁰⁷

5.4. Společenská smlouva

Divoch ve Společenské smlouvě sloužil jako předloha pro představu naprosto svobodného a ničím nelimitovaného člověka, který jednal na základě pudů a nepotřeboval si svoje jednání předem promýšlet. Tento divoch je ve společenské smlouvě zasazen do prostředí, kdy již existují nějaké obecně uznávané zákony a popisuje další vývoj práva, právní moci a společnosti¹⁰⁸. Ačkoliv Rousseau společnosti mnohé vytýká, tak zároveň uznává, že měla na člověka pozitivní vliv v podobě citového a rozumového vývoje. Hledá původ a přirozenost primitivního člověka, aby prokázal, že doba, ve které žijeme, se nenávratně vzdaluje od přírodního stavu, který byl pro nás přirozený.

„Člověk se narodil jako svobodný, ale všude je v okovech. Ten, kdo se považuje za pána ostatních, stává se větším otrokem, než oni sami“¹⁰⁹. Těmito slovy začíná první kapitola knihy O společenské smlouvě. Rousseau se snažil vykreslit rekonstrukci (opět hypotetickou) vzniku a vývoje občanského státu, který byl podle něj založen na úmluvě v podobě společenské smlouvy.

Důležitým termínem v Rousseauově filozofii je takzvané „mládí světa“. V tomto období primitivní člověk začne vnímat a cítit, sdružování se s ostatními lidmi začalo vyvolávat city jako důvěrnost, lásku mateřskou a otcovskou a mezi jednotlivými členy společnosti byla naprostá rovnocennost. Vznik citů by nebyl možný, kdyby lidé nevystoupili z přirozeného stavu¹¹⁰. Do té doby existovaly rodičovské vazby jen dočasně, pokud už byl potomek schopný se sám o sebe postarat, vazba zanikla úplně. Primitivní člověk byl tedy velmi omezen po citové stránce. I sám Rousseau uznává, že je těžké hodnotit změnu, která nastala ve vývoji lidstva a rozhodnout, zda byla dobrá nebo špatná.

¹⁰⁷Jean Delumeau, *Dějiny ráje, zahrada rozkoše*, str. 237-238.

¹⁰⁸Stelio Cro, *The Noble Savage*, str.90.

¹⁰⁹Jean Jacques Rousseau, *Rozprava o původu nerovnosti mezi lidmi*, str. ???

¹¹⁰Milan Sobotka, *Jean Jacques Rousseau: od „Rozpravy o původu nerovnosti“ ke „Společenské smlouvě“*, str. 18.

5.5. Filozofie Voltaira a Rousseaua

Další z badatelů, který se zabýval koncepcí ušlechtilého divocha, byl François Marie Arouet, vystupující pod známějším jménem Voltaire. S Rousseauovým pojetím měl mnohé společné, ale také se s ním v mnohém rozcházel. I když jde o stejnou koncepci, tak je využívána různými autory v různém úhlu pohledu, čímž se stává ještě zajímavějším.

Všeobecně známe je i Voltairovo nedostatečné pochopení Rousseauova záměru. K jeho práci se vyjádřil velice nelichotivě a se slovy „že by podle Rousseauova názoru měli chodit lidé znovu po čtyřech“ se o danou problematiku hlouběji nezajímal.¹¹¹

Voltaire, narozdíl od Rousseaua, nesdílí jeho obdiv k divochům v přirozeném stavu, ani k jejich komunistickému pojetí majetku, nesouhlasí s absencí práv a opovrhuje jejich nevyvinutím a primitivním způsobem života. Nejsou to Evropané, kteří se musejí navrátit do přírodního stavu. To oni musí přenést, postupně a umírněně, zákony západní civilizace do Ameriky.¹¹² Voltairovo pojetí ušlechtilého divocha se stalo nástrojem propagandy francouzského absolutismu proti španělskému. Po roce 1789 je ale Voltairovo pojetí vystřídáno Rousseauovou „alegorií svobody“ a absolutismus se stane terčem Francouzské revoluce. Rousseauův primitivní člověk, který se dožaduje své svobody, rovnosti a bratrství se stane novým obyvatelem území, které je spravováno na základě společenské smlouvy a reprezentuje alternativní přístup k politické činnosti.¹¹³

Voltairovo opovržení a nepochopení Rousseauovi koncepcí ušlechtilého divocha je všeobecně známé. Voltairův divoch je aristokratem, ideálním filozofem bez neřestí civilizovaného člověka – předpojatostí, arogancí a nedostatkem důvtipu.

V souhrnu lze říci, že jak Voltaire, tak Rousseau, bojovali proti předpojatosti, předsudkům, lidské aroganci a křesťanství a obdivovali svobodu a spravedlnost.¹¹⁴ Markantní rozdíl je v tom, že Voltaire byl přesvědčen, že pouze absolutistická pravidla mohou přinést zkázu a konec katolické církve a křesťanství obecně. Věřil, že sociální a politické reformy mohou svět udělat lepším. Svět, kde rozum a věda vedou lidstvo směrem k utopické představě o štěstí a intelektuálnímu naplnění. Rousseau byl naproti tomu republikánem, který proklamoval konec absolutistické vlády a nástup demokratického přístupu a vystupoval proti teoretickému rozumu, který byl vyzdvihován zvláště filozofy osvícenství, a který označil za nepřirozený.

¹¹¹ Peter Gay, *The Enlightenment*, str. 538.

¹¹² Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 134.

¹¹³ Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 135.

¹¹⁴ Stelio Cro, *The Noble Savage*, str. 137.

6. Závěr

Koncepce ušlechtilého divocha prošla v 16. – 18. století mnohými změnami stejně tak jako postoje, který byly k dané problematice zaujímány. Pro conquistatory znamenal divoch to samé, co zvířata pro nás, byli vnímáni jako podřadné bytosti a to jen proto, že jejich kultura byla naprosto odlišná od té naší. Neznalost a ignorance podobně smýšlejících lidí měla za následek představu o zemi, která pozbývá historii a kulturu, a dala tak vzniknout mnohým utopickým koncepcím, ke kterým se upínali mysli největších filozofů dané doby. Vznikala díla, která podporovala rovnocenné postavení Indiánů a Evropanů a v mnohém si uvědomovala jejich morální nadřazenost (Las Casas) a díla, která se snažila adekvátněji popsat indiánskou kulturu, ať již byla více či méně úspěšná (Jean de Léry, Michel de Montaigne).

Ušlechtilý divoch ovlivnil mnoho filozofů a badatelů a zároveň jim připomněl stav naší dávné, naprosté svobody a štěstí. Díky tomu si mnozí uvědomovali nedostatečnost a nespravedlnost systému, který stál nad nimi, a rozhodli se proti němu vystoupit. Divoch se také stal nástrojem propagandy, namířené především proti Španělsku a v 18. století se stal symbolem revoluce (Jean Jacques Rousseau). V každém případě vždy připomínal náš původ a naši přirozenost, kterou jsme ztratily výměnou za pohodlný život. Mimo jiné jsme ztratili i spoustu dovedností, které byly nahrazeny jinými, „umělými“. Ztratili jsme perfektní sluch a zrak a rozvinuli hmat a chuť. Stali jsme se závislími. Na lidech, na věcech, na zaměstnání. Na věcech a vztazích, které v přirozeném stavu neexistovaly. Na druhou stranu jsme rozvinuli naše poznatky a dovednosti a směřujeme pořád dále, objevujeme dále. Ušlechtilý divoch se řídil přirozenými, nevyslovenými pravidly a mravním zákonem, který byl zakotven v jeho nitru. Nebyl omezován nařízenými mravnostními měřítky a předpisy. Neměl soukromý majetek, a to, co měl, většinou rychle zužitkoval. Neexistovalo tedy žádné právo, které vyplývá z držení majetku. Nikdo neměl víc, než ten druhý a všichni si byli navzájem rovni, nic nebylo „mé“ ani „tvé“, vše, co poskytovala příroda, bylo přístupné pro všechny bez rozdílu. Zatímco v dnešní době jsou zřetelné silně rozevřené sociální nůžky a kastovní systém, který už sice neexistuje, ale v povědomí lidí, v modernizované podobě, stále přetrvává, a to stejně jako vliv, který ovlivňuje jejich úsudek. Moc je nerovnoměrně a neváženě rozmístěna mezi orgány a úřady, které spravují stát a zákony v něm. Odkaz ušlechtilého divocha nám připomíná rozdíly mezi povahou člověka dnešního a původního stejně tak jako proces, který utvořil moderního člověka.

7. Seznam použité literatury

- AÍNSA, Fernando. Vzkříšení utopie. Brno: Host - vydavatelství, 2007. ISBN 978-80-7294-214-5.
- CASAS, B. de las, O zemích indijských pustošení a vyliďňování zpráva nejstručnější. Praha: Lidová demokracie, 1954.
- CRO, S. The Noble Savage - Allegory of freedom. Canada: Wilfrid Laurier University Press, 1990. ISBN 0-88920-983-9.
- ČERNÁ, Jana. Dál a dál za Herkulovy sloupy: přírodní tajemství Nového světa a španělská renesanční filozofie a věda. Praha: Triton, 2016. ISBN 978-80-7553-121-6.
- ČERNÁ, Jana a kol. Španělsko a Nový svět v době vlády Habsburků. Plzeň: Epoque, 2011. ISBN 978-80-7425-088-0.
- DELUMEAU, Jean. Dějiny ráje. Zahrada rozkoše. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-7203-460-X.
- GAY, Peter. The Enlightenment: An Interpretation, The Science of Freedom. London: W. W. Norton & Company, 1969. ISBN 0-393-31366-2.
- GREENBLATT, Stephen. Podivuhodná vlastnictví – zázraky Nového světa. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0861-8.
- HANKINS, J. Renesanční filosofie. Praha: Oikoymenh, 2011. ISBN 978-80-7298-418-3.
- LÉRY, J. de. History of a Voyage to the Land of Brazil. University of California Press, 1993. ISBN 0-520-08274-5.
- MARTYR, Peter. De Orbe Novo. 1. vyd. London: The Knickerbocker Press, 1912.
- MÁCHA, Karel. Jean Jacques Rousseau. Brno: Petrov, 1992. ISBN 80-85247-33-X.
- MONTAIGNE, M. de. Eseje. Praha: ERM, 1995. ISBN 80-85913-12-7.
- ROUNDS, Dorothy. "THE NOBLE SAVAGE." *The Classical Outlook*, vol. 38, no. 6, 1961, pp. 65–66., www.jstor.org/stable/43936088. ISSN: 00098361.
- ROUSSEAU, J. O původu nerovnosti mezi lidmi. Praha: Svoboda, 1989. ISBN 80-205-0064-2.
- ROUSSEAU, J. O společenské smlouvě. Praha: Svoboda, 1989. ISBN 80-205-0064-2.
- RÖD, Wolfgang. Novověká filozofie II. Praha: Oikoymenh, 2004. ISBN 80-7298-109-9.
- SKINNER, Q. Renaissance philosophy. Cambridge University Press, 1988. ISBN 0-521-39748-0.

SOBOTKA, Milan. Jean Jacques Rousseau: od „Rozpravy od původu nerovnosti“ ke „Společenské smlouvě“. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2743-4.

TODOROV, Tzvetan. Dobyť Ameriky. Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN 80-204-0582-8.

8. Cizojazyčné resumé

My bachelor thesis is mainly concerned about the Myth of the Noble Savage and about idea of the Golden Age in 16th – 18th century. This myth comes into existence thanks to discovery of the New World – North and South America. People which initially inhabited these lands was glamorized and idealized by European culture of the 16th – 18th century. Behavior of these savages was described in the books of Columbus, Bartolome de Las Casas, Jean de Léry and Michel de Montaigne, which constitute the origins of the Myth of the Noble Savage. This Noble Savage became a person with an ideal attributes and a land of America became a place, which (through eyes of philosophers and thinkers) offers a much more better conditions for living and simultaneously became a source of utopian ideas and hypothetically constructed establishments as, which are for instance, presented in the work of Thomas More (*Utopia*) and Thomasso Campanella (*The City of the Sun*).

In this thesis I described the most known theories and conceptions of the Myth of the Noble Savage and changes, which occurs through marked out time as well. In the second half of my thesis I specifically direct my attention on the well known philosopher, which concerned about this myth at most – Jean Jacques Rousseau. My attention was focused on his philosophy and his contribute to the society.